

In januari had ik een gesprek met de heer J. R. van der Sandt, beheerder van De Haar. Onderwerp was een blik achter de schermen van het Haarzuilense kasteelleven. Het artikel dat ik hierover wilde maken zouden wij enkele weken later bespreken, maar daar is het niet meer van gekomen. Een auto-ongeluk maakte een abrupt einde aan het leven van Van der Sandt. Het artikel bleef liggen. Enerzijds omdat het te uitgebreid was geworden voor het aanvankelijk doel (publicatie in De Brug op de pagina die onze vereniging regelmatig ter beschikking wordt gesteld), anderzijds omdat er niet direct plaats was in dit blad dat slechts enkele keren per jaar verschijnt. Niettemin hoeft uitstel geen afstel te betekenen. Vandaar dat we het alsnog afdrukken.

Het Haarse kasteelleven

door Gerrit Jan Bel

Begin vorig jaar werden, op initiatief van de historische vereniging, enkele rondleidingen georganiseerd op kasteel De Haar. Dit was mogelijk dank zij de meer dan bereidwillige medewerking van de heer Van der Sandt. Persoonlijk leidde deze de geïnteresseerden rond en dat heeft hij geweten. Aanvankelijk gingen men er van uit dat er - verdeeld over drie zaterdagen - zo'n 125 deelnemers zouden zijn. Het werden er ruim 300 en het aantal excursies moest tot vijf worden uitgebreid. De overgrote belangstelling vond zonder twijfel haar oorzaak in het speciale karakter van de rondleidingen. Voor deze ene keer kreeg men nu eens niet te zien wat iedere andere toerist die het kasteel bezoekt gewoonlijk wordt voorgeschoteld, maar werden de gebouwen van onder tot boven beklommen, van keuken tot slaapkamer.

Een unieke gebeurtenis dus. Ook voor de heer Van der Sandt, want geen der vijf keren maakte hij dezelfde rondgang. Nu was dat niet zo moeilijk voor hem, want het kasteel kent in totaal 233 vertrekken. Wie ze allemaal wil bezoeken heeft daar meer dan een dagtaak aan en dan moet er nog niet worden gelummeld.

Er was dus keus genoeg en de beheerder ging de bezoekers immer opgewekt met knikkende knieën (hij droeg namelijk de sleutels van alle deuren bij zich) voor.

Bitter koud

De eerste groep enthousiastelingen heeft zonder meer baanbrekend pionierswerk verricht. Er heerste in die periode een snijdende kou en op zulke momenten is het verschil tussen uw eengezinswoning en een kasteel duidelijk merkbaar. De - soms metersdikke - muren straalden een bizarre kou uit die me-

De heer Van der Sandt tijdens de rondleiding. Een bezielde verteller die met dichtgeknepen ogen tot de juiste formulering probeerde te komen.

nigeen die gewend is zich in gewone winterkleding en een auto voort te bewegen onaangenaam overviel.

Nu heeft het kasteel centrale verwarming. De gedachte dat het toch een kleine moeite moet zijn de radiatoren even lekker open te draaien dringt zich dan op. Helaas: afhankelijk van het weertype kost het opwarmen van dit gebouw

2 tot 5 dagen. En als het eenmaal goed vriest kan dat zo'n 1000 liter olie per dag vergen. Gezien de toch zeer billijke prijs van de rondleiding mocht dit dus niet worden verlangd. Het geeft zelfs aan dat ook de baron het vantevoren even moet laten weten als hij van plan is in de winterdag aan te wippen, anders moet hij binnenshuis zijn jas aanhouden. Desondanks wordt er in een stooksei-

De eetzaal. Deze foto werd vlak na de ingebruikname van het kasteel genomen.

zoen ongeveer 30.000 liter olie verbruikt.

Hoeveel personeel

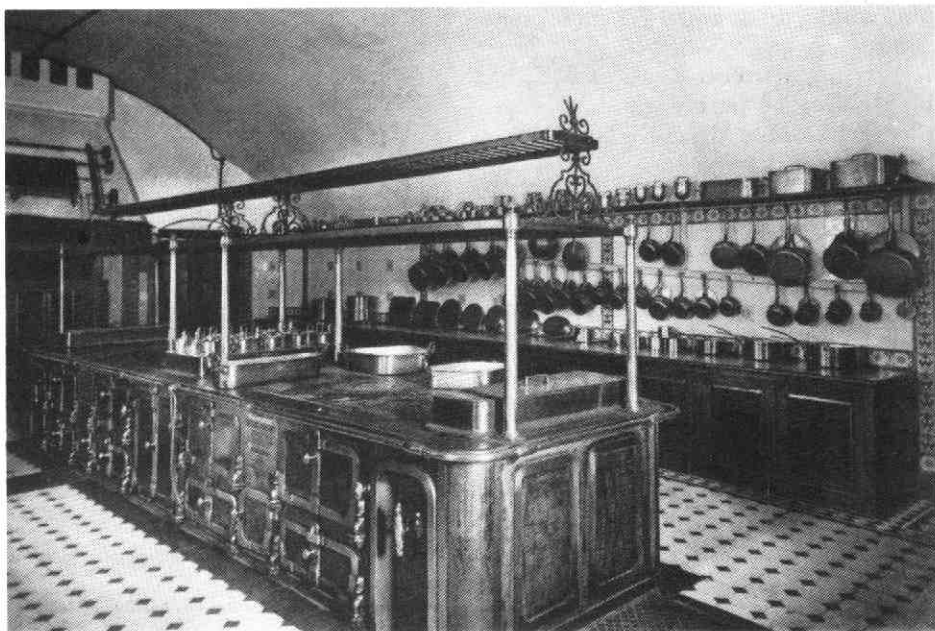
Een van de eerste vragen die bij de mensen die De Haar bezichtigen opkomt is: hoeveel personeel is er nu voor nodig om de spullen hier een beetje redelijk bij te houden?

Wel, buiten de beheerder zijn dat de rentmeester, 2 (in drukke tijden 3) man die als gids optreden en zich bezighouden met alle vormen van onderhoud (van huishoudelijke werkzaamheden tot reparaties), een part-timer voor het linnengoed, in het toeristenseizoen een part-timer voor de kaartverkoop, 2 tuinlieden en (eveneens part-time) een jachttopziener.

Dit voor zover het de dagelijkse gang van zaken betreft. Wanneer de familie Van Zuylen-van Nyevelt op het kasteel verblijft (gewoonlijk in september en met de kerstdagen) wordt dit aantal fors uitgebreid, hoofdzakelijk met het personeel dat dan ook uit Frankrijk overkomt. Op dat moment wordt de bezetting versterkt met zo'n 12 dames die zich bezighouden met de schoonmaakwerkzaamheden, 6 kamermeisjes, 1 maître d'hotel die leiding geeft aan een Frans/Hollandse bezetting van 5 tot 6 obers, een chauffeur en een fleuriste die er voor zorgt dat er iedere dag verse bloemen en planten zijn.

Het keukenpersoneel bestaat uit ongeveer 9 personen, waaronder leerlingkoks, een patissier (banketbakker) en de chef de la cuisine die de leiding over het geheel heeft. Het betreft hier de heer Pierre Amory, zeker niet de eerste de beste, want in Frankrijk geldt hij als een beroemdheid op zijn vakgebied. Dit heeft hem het voorzitterschap opgeleverd van Les Chefs Cuisiniers de Paris, zeg maar de ambachtslieden op kookgebied. Pierre Amory verzorgde dan ook maaltijden voor vele prominenten, waaronder bijvoorbeeld president Reagan. Je hoeft je daardoor natuurlijk niet te laten imponeren, maar toch, als zo'n man een blik doperwtjes open draait komt er toch iets feestelijkers op tafel dan u zelf van huis uit gewend bent.

Een enigszins aparte plaats onder het keukenpersoneel wordt ingenomen door de casserolier. Dat is degene die zich uitsluitend bezighoudt met het - door middel van zand - schoonschuren van de pannen die worden gebruikt. U voelt aan dat het hier dan niet om Tefalpannetjes gaat. Dat klopt, want men beschikt over een zeer uitgebreide koperen pannenset. Iedere pan draagt een merkje van kasteel de Haar. Of dit is gedaan om eventuele verwisseling te voorko-

De oude keuken met de koperen pannenset.

men is niet zeker, maar het lijkt overbodig. Een dergelijke set is in Nederland namelijk alleen maar in het koninklijk paleis op de Dam in Amsterdam te vinden.

Zeldzame zaken

Er mag daarom gerust in termen van zeldzaamheid worden gesproken. Wat dat betreft kan - vooral op kunst-historisch gebied - in het Haarzuilense kasteel het hart danig worden opgehaald. Zo is er een aantal bijzonder fraaie wandtapijten (tapiissirien) te bewonderen, alle van beroemde Vlaamse ateliers. Ongeveer drie stuks daarvan zijn zonder meer uniek; daarvan is er geen tweede in de wereld. Uniek voor Nederland is een hemelbed uit het midden van de 16e eeuw. Alleen in het buitenland zijn enkele soortgelijke bedden te vinden, maar dan nog betreft het een zeldzaamheid.

De bezoeker heeft zulke zaken niet altijd in de gaten. Tijdens de rondleiding belandde onze groep in een kamer die best wel aardig was ingericht, op een wat vervallen kastje na. Juist dit meubelstuk bracht de heer Van der Sandt in een zodanige graad van vervoering dat de grens der extase werd overschreden. Hij had, zo vertelde de beheerder, voorheen in een museum gewerkt waar het na jarenlange inspanning was gelukt, om één paneel van zo'n kastje in het bezit te krijgen. Als een kind zo blij waren ze geweest toen het uiteindelijk lukte en nog kon het personeel daar op avondjes met vrienden en verwanten sterke verhalen over vertellen. Toen hij hier kwam had de beheerder her en der in het kasteel 5 hele kastjes aangetroffen

en hij sloot niet uit dat hij nog een kamertje over het hoofd had gezien. Kijk, zo iets doet je toch de betrekkelijkheid der dingen beseffen. En het gekke is: zo'n kastje wordt meteen een stuk mooier. Bovendien leun je er ook niet meer op.

Een bezielde verteller

Op zich is het vak geschiedenis vrij dor. Het bestaat hoofdzakelijk uit feiten en jaartallen die - zeker als men hiervoor in vroeger jaren een goed cijfer wilde halen - domweg uit het hoofd moeten worden geleerd. Het is aan degene die het vak 'geeft' hier wat van te maken en zij die er een levendige interesse voor hebben overgehouden zullen over het algemeen toegeven dat ze vroeger een leraar hadden die z'n verhalen boeiend en niet zelden zonder overdrijving wist te brengen.

Hoewel hij als een introvert type over kwam was Van der Sandt een verteller. Van stemverheffingen maakte hij geen gebruik. Hij ging er van uit dat hetgeen hij te vertellen had de moeite van het beluisteren waard was en veronderstelde bij de ander de beleefdheid hem rustig uit te laten spreken, een houding die mij juist voorkomt. Toch maakt alleen dit alles iemand nog niet beluisterenswaardig. Bij hem was het vooral zijn liefde voor het onderwerp waarmee hij zijn gehoor wist te boeien.

De beheerder sprak daarbij met knippend dichtgeknepen ogen, onderwijl pogend zijn zinnen in een zo goed mogelijke formulering te gieten. Op dat moment had het onderwerp hem in de ban en de lichte betovering die hiervan uit-

ging wist hij op de anderen over te brengen.

Dit werd ondermeer duidelijk toen hij bij het betreden van een wat kleinere kamer zei: "O, kijk, hier heb ik wat bijzonders voor u". Vervolgens toonde hij een krukje met een - naar het leek - rieten zitting. "Weet u waarvan dit is gemaakt?" vroeg hij. "Ik moet u verzoecken er niet aan te komen, want we zijn er erg zuinig op. Nee, mevrouw, ook u niet. Ik mag het gewoon niet toestaan. Stel dat het beschadigd wordt. Ik moet er niet aan denken".

We stonder er wat bedremmeld omheen en door deze woorden gingen ieders handen jeuken. Zouden we het niet even.....? Maar nee, Van der Sandt hield het krukje bijna beschermend in zijn armen, als ware het een kind. "Niemand weet het?" zei hij, de kring rondkijkend. "Deze zitting is van stro gemaakt".

Het lijkt wellicht wat flauw als u dit leest, maar dat was het zeker niet. Hij had ons allemaal in de ban van het krukje gebracht, ons allemaal doen beseffen dat het echts iets bijzonders was. Zoiets is alleen met een oprechte bezieling te bereiken. Een buitenstaander kan de wijze waarop hij dit stukje meubilair beschermde tegen de aanraking van onbevoegde handen overdreven vinden, maar niemand van ons ervoer dat zo. Van der Sandt droeg op dat moment op een ongeunstelde wijze zijn liefde voor het kasteel en zijn bezittingen uit en dáárom was hij zo'n goede verteller.

Goed publiek

Omdat De Haar vol staat met bijzondere dingen was de rondgang ook voor hem een echt uitje. Nu is het zo dat u tijdens de normale rondleiding alleen de grotere zaken zult kunnen bezichtigen. De kleinere gebruiksvoorwerpen worden buiten het bereik van het publiek gehouden, want in het verleden werd er nog wel eens wat vermist. Overigens is men van mening dat het publiek zich goed gedraagt, alleen aan de tuin wordt zo nu en dan wat schade toegebracht. Kinderen hebben nog wel eens de neiging over en door de heggen te springen en dat is niet leuk als er 30 jaar lang alle moeite is gedaan die heggen juist zo te knippen.

Het onderhoud van zo'n gebouw moet een gigantische klus zijn en het lijkt een redelijke veronderstelling dat hiermee heel wat mensen in de weer zijn. In werkelijkheid valt dat wel mee. Weliswaar wordt er jaarlijks groot onderhoud gepleegd door specialisten als leidekker, schilder en aannemer, maar men tracht zoveel mogelijk zelf te doen. Zo zet het personeel alles regelmatig in de lak of de

Een fraai beeldhouwd bed.

verf en hoeft er ook geen glazenwasser langs te komen.

Onderhoud

Nu weet iedereen die zelf een huisje heeft bij te houden dat dit het een en ander kost, vooral als de tand des tijds eisen gaat stellen. Als u vanwege de kosten opziet tegen het vernieuwen van uw dakgoot bedenk dan dat we mogen aannemen dat men in Haarzuilens voor zulke zaken jaarlijks honderdduizenden guldens kwijt is.

De gedachte dat de baron elke keer met een zorgelijk gezicht de poort doorrijdt om te zien hoeveel rekeningen er nu weer op z'n secretaire liggen is niet helemaal juist. Het beleid is er namelijk op gericht om zoveel mogelijk selfsupporting te zijn. Dat wil zeggen dat het onderhoud moet worden bekostigd uit de inkomsten die het kasteel kent: entree, pacht van de boerderijen en woningen etc.

Nu kost een kaartje voor een wandeling in het park al jarenlang maar twee kwartjes. Da's niet veel. Je kunt je zelfs afvragen of dat wel de moeite van het afscheuren loont. De kasteelbeheerder dacht daar anders over. "Als je honderdduizend bezoekers in een jaar hebt is het toch aardig wat," zegt hij. Er is geen rekenmachientje voor nodig om in te zien dat in die uitspraak veels waars steekt.

Door het jaar heen is het kasteel natuurlijk voor het grootste gedeelte onbewoond, maar hoeveel kamers zijn er in gebruik als de familie (zoals de baron en zijn gezinsleden worden aangeduid) er is? "Allemaal," zei de heer Van der Sandt beslist.

Je kunt dat natuurlijk niets bijzonders vinden. Per slot van rekening gebruiken de meeste mensen alle kamers in hun huis. Maar als wij een feestje hebben gehad en de gasten blijven overnachten wordt het toch een beetje inschikken,

terwijl het voor de baron een aardige gedachte is dat er niemand op de divan hoeft te slapen.

Moderne inrichting

Hoewel met het bouwen van een kasteel voor een zeer klassieke woonvorm werd gekozen kon de inrichting erg modern worden genoemd. De Haar was de eerste Nederlandse woning met elektriciteit en ook kwam er een lift in die hydraulisch werkte. De hiervoor vereiste krachten werden ontleend aan het waterreservoir dat meteen in de waterdistributie van het kasteel moest voorzien en werd gevuld met opgepompt grondwater. Helaas is er indertijd iets mis gegaan tijdens de berekeningen, want de luxe om per lift naar boven geheveld te worden kostte de gehele inhoud van dit reservoir. Zo'n truc liet je je gasten dus maar één keer zien want daarna stond het toilet voor de rest van de dag droog. Van de lift is dan ook eigenlijk geen gebruik gemaakt tot in de jaren dertig. Toen werd de bediening elektrisch.

Een aardig snuffje vormde indertijd ook de centrale verwarming, want die was toen zeker nog geen gemeengoed. Wat het gebruik hiervan kost laat zich berekenen aan de hand van de eerder vermelde gegevens, maar dat alles valt nog in het niet bij het bedrag dat op tafel moet komen als de hele boel moet worden vernieuwd, want dat wordt een miljoenenzaak.

Daarbij moet duidelijk voor ogen staan dat de leidingen onder dikke marmeren vloeren lopen en door muren die zeker niet halfsteens zijn. Vaktechnisch mogen zulke werkzaamheden een uitdaging betekenen, maar dat houdt niet tegen dat degeen die hieraan begint zich al snel gelukkig prijst met de gedachte dat de tijden dat er nog zo solide werd gebouwd nu voorbij zijn.

Alles moet worden opgebroken en dat houdt in dat het kasteel zeker een jaar gesloten zal zijn voor het publiek. De heer Van der Sandt vertrouwde mij toe hiervan wel eens te dromen. Dat waren geen prettige nachten. Hij leefde namelijk met het besef dat in 1957 het grootste gedeelte van de elektrische bedrading is vernieuwd en dat dit een dusdanig zenuwslopende periode is geweest dat zij de voormalige rentmeesteres, mevrouw De Greef, een ziekenhuisopname heeft gekost.